

ТЕМА 1. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Питання:

1. Податкове законодавство України, його складові
2. Співвідношення податкового законодавства з іншими законодавчими актами
3. Основні принципи оподаткування
4. Повноваження органів влади стосовно питань оподаткування

1. Податкове законодавство України, його складові

Відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, регулює *Податковий кодекс України* від 02.12.2010 р. №2755. Сферою регулювання Податкового кодексу України є група однорідних суспільних відносин, які визначають надходження коштів від платників до бюджетів у формі податків і зборів. У статті 1 Податкового кодексу України закріплено вичерпний перелік відносин, на регулювання яких спрямовано вплив цього документу: - визначено перелік податків та зборів, що справляються в Україні;

- закріплено порядок адміністрування податків та зборів;
- встановлено правовий статус платників податків та зборів, їх права та обов'язки;
- закріплено компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю;
- врегульовано відповідальність за порушення податкового законодавства; - визначено функції та правові основи діяльності органів державної податкової служби.

Кодексом визначаються також правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, крім правил оподаткування товарів митом, які встановлюються Митним кодексом України та іншими законами з питань митної справи. Згідно зі статтею 2 зміна положень Податкового кодексу України можлива виключно шляхом внесення змін до нього, закріплює неможливість коригування податкового законодавства бюджетними законами (законами України, якими приймається річний бюджет).

Податкове законодавство України, виступаючи формою реалізації податково-правових норм, крім Податкового кодексу, містить досить широке коло нормативних актів, які регулюють відносини оподаткування. Основу податкового законодавства становили закони і найбільш важливі підзаконні акти (наприклад, декрети Кабінету Міністрів України у 1992-1993рр.). Це нормативні акти, що встановлюють основні права й обов'язки учасників податкових відносин, правовий механізм справляння окремих податків чи зборів. Принципово змінилася ситуація з прийняттям Податкового кодексу України, який складається із норм, які саме і охоплюють регулювання всіх найважливіших відносин у сфері оподаткування.

Згідно зі статтею 3 Податкового кодексу України до податкового законодавства України включено:

1. *Конституцію України*. Найбільш принципові положення, що регулюють основи оподаткування, закріплюються на конституційному рівні (повноваження органів влади й управління, загальні принципи оподаткування тощо). Конституція України містить цілий ряд норм та принципів, які визначають основи законодавчого впливу на податкові відносини та містять приписи, на які повинне спиратися все податкове законодавство. Однак вважати Конституцію України повністю податковим законом неможна. Слід враховувати, що в регулювання податкових відносин беруть участь лише деякі її статті.

2. *Податковий кодекс України* виступає основним законодавчим актом, який регулює відносини оподаткування, податкову систему в цілому, її основи, елементи правового механізму податку. У ньому поєднуються всі сторони регулювання податкової системи, всі аспекти справляння податків та зборів.

3. *Митний кодекс України* та інших законів з питань митної справи у частині регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з оподаткуванням митом операцій з переміщення товарів через митний кордон України.

4. *Чинні міжнародні договори, згоди* на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і якими регулюються питання оподаткування. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені Податковим кодексом України, застосовуються правила міжнародного договору.

5. *Нормативно-правові акти*, прийняті на підставі та на виконання Податкового кодексу України та законів з питань митної справи. Ця складова охоплює велике коло нормативно-правових актів. Якщо виходити з того, що Податковий кодекс України є основним і, фактично, єдиним актом, що регулює справляння податків та зборів і всі відносини, які з цим пов'язані, то до подібних законів можна віднести або закони, які закріплюють компетенцію контролюючих органів у сфері оподаткування, або закони, які мають вносити зміни до податкового законодавства.

6. *Рішення Верховної Ради АР Крим, органів місцевого самоврядування*, які наділені певними повноваженнями у сфері оподаткування, з питань місцевих податків та зборів, прийнятих за правилами, встановленими Податковим кодексом України. Компетенцією органів місцевого самоврядування є встановлення місцевих податків та зборів, розмірів їх ставок у межах, встановлених законом, та затвердження ставок земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами.

2. Співвідношення податкового законодавства з іншими законодавчими актами

Статтею 5 Податкового кодексу України встановлюється межа впливу норм податкового законодавства та співвідношення їх з нормами законодавчих актів, які не належать до складу податкового законодавства України. Ця стаття застосовується при вирішенні питання щодо відповідності нормативноправових актів, які регулюють відносини оподаткування з іншим законодавством (цивільне, трудове, адміністративне, кримінальне тощо).

Встановлено, що поняття, правила та положення, установлені Податковим кодексом України та законами з питань митної справи, застосовуються виключно для регулювання відносин, передбачених статтею 1 Податкового кодексу України.

У разі якщо поняття, терміни, правила та положення інших актів суперечать поняттям, термінам, правилам та положенням Податкового кодексу України, для регулювання відносин оподаткування застосовуються поняття, терміни, правила та положення Кодексу.

Інші терміни, що застосовуються у Кодексі і не визначаються ним, використовуються у значенні, встановленому іншими законами. У статті 14 «Визначення термінів» Податкового кодексу України наведені визначення понять, які застосовуються при розкритті змісту основних положень податкових відносин, урегульованих нормами Податкового кодексу України.

Стаття 14 охоплює велику кількість термінів, які складно розуміти як єдину систему. Сюди увійшли поняття, які регулюються виключно податковим законодавством; мають міжгалузеве значення; мають цивільно-правову або господарсько-правову природу тощо. Значна кількість термінів або повністю дублює інше законодавство, або містить посилання на інший законодавчий акт, у розумінні якого використовується це поняття. Наприклад, стосовно деяких термінів здійснено посилання на Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національні

положення (стандарти) бухгалтерського обліку та міжнародні стандарти фінансової звітності.

Статтею 13 «Усунення подвійного оподаткування» Податкового кодексу України встановлено правила оподаткування доходів, отриманих за межами України, з урахуванням укладених міжнародних договорів.

Доходи, отримані резидентом України (крім фізичних осіб) з джерел за межами України, враховуються під час визначення його об'єкта та/або бази оподаткування у повному обсязі та в порядку і розмірах, встановлених Податковим кодексом України.

Доходи, отримані фізичною особою – резидентом з джерел походження за межами України, включаються до складу загального річного оподаткованого доходу, крім доходів, що не підлягають оподаткуванню в Україні відповідно до положень Податкового кодексу України чи міжнародного договору, ратифікованого Верховною Радою України.

Суми податків та зборів, сплачені за межами України, зараховуються під час розрахунку податків та зборів в Україні за правилами, встановленими Податковим кодексом України. Для отримання права на таке зарахування платник зобов'язаний отримати від державного органу країни, де отримується такий дохід (прибуток), уповноваженого справляти такий податок, довідку про суму сплаченого податку та збору, а також про базу та/або об'єкт оподаткування. Зазначена довідка підлягає легалізації у відповідній країні, відповідній закордонній дипломатичній установі України, якщо інше не передбачено чинними міжнародними договорами України.

3. Основні засади податкового законодавства України

Статтею 4 Податкового кодексу України закріплено перелік та загальне уявлення про зміст принципів, які формують регулювання відносин оподаткування. Принципи відображають співвідношення, взаємозв'язок елементів податкової системи (податків, зборів).

Податкове законодавство України відповідно до пункту 4.1 статті 4 Податкового кодексу України ґрунтується на таких принципах:

- загальність оподаткування – кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені Податковим кодексом України, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями Податкового кодексу України;

- рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

- невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;

- презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;

- фіскальна достатність – встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;

- соціальна справедливість – установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;

- економічність оподаткування – установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

- нейтральність оподаткування – установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоспроможності платника податків;

- стабільність – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

- рівномірність та зручність сплати – установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

- єдиний підхід до встановлення податків та зборів – визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку.

Загальнодержавні, місцеві податки та збори, справляння яких не передбачено Податковим кодексом України, сплаті не підлягають.

Податкові періоди та строки сплати податків та зборів установлюються, виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів, з урахуванням зручності виконання платником податкового обов'язку та зменшення витрат на адміністрування податків та зборів.

Установлення і скасування податків та зборів, а також пільг їх платникам здійснюються відповідно до Податкового кодексу України Верховною Радою України, а також Верховною Радою АР Крим, сільськими, селищними, міськими радами у межах їх повноважень, визначених Конституцією України та законами України.

При встановленні або розширенні існуючих податкових пільг такі пільги застосовуються з наступного бюджетного року.

4. Повноваження органів влади стосовно питань оподаткування

Статтею 12 Податкового кодексу України встановлено повноваження Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільських, селищних та міських рад щодо податків та зборів.

Верховна Рада України встановлює на території України загальнодержавні податки та збори і визначає:

- перелік загальнодержавних податків та зборів;
- перелік місцевих податків та зборів, установлення яких належить до компетенції сільських, селищних та міських рад;
- положення, визначені в пунктах 7.1, 7.2 статті 7 Податкового кодексу України щодо загальнодержавних податків та зборів;
- положення, визначені в пунктах 7.1, 7.2 статті 7 Податкового кодексу України щодо місцевих податків та зборів.

До повноважень *Верховної Ради Автономної Республіки Крим* належать:

- установлення на території Автономної Республіки Крим загальнодержавного збору, зазначеного у підпункті 9.1.9 пункту 9.1 статті 9 Податкового кодексу України (крім плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення), у межах його граничних ставок, визначених Кодексом;
- зміна розміру ставок збору, передбаченого підпунктом 12.2.1 пункту 12.2 статті, у межах його граничних ставок, визначених Податковим кодексом України, у встановленому порядку;
- визначення розміру і надання додаткових податкових пільг у межах сум, що надходять до бюджету Автономної Республіки Крим відповідно до статті 69 Бюджетного кодексу України.

Сільські, селищні, міські ради в межах своїх повноважень приймають рішення про встановлення місцевих податків та зборів; встановлення

місцевих податків та зборів здійснюється у порядку, визначеному Податковим кодексом України.

При прийнятті рішення про встановлення місцевих податків та зборів обов'язково визначаються об'єкт оподаткування, платник податків і зборів, розмір ставки, податковий період та інші обов'язкові елементи, визначені статтею 7 Податкового кодексу України з дотриманням критеріїв, встановлених розділом XII Податкового кодексу України для відповідного місцевого податку чи збору.

Копія прийнятого рішення про встановлення місцевих податків чи зборів надсилається у десятиденний строк з дня оприлюднення до органу державної податкової служби, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та зборів.

Рішення про встановлення місцевих податків та зборів офіційно оприлюднюється відповідним органом місцевого самоврядування до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та зборів або змін (плановий період). В іншому разі норми відповідних рішень застосовуються не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом.

У разі якщо сільська, селищна або міська рада не прийняла рішення про встановлення відповідних місцевих податків та зборів, що є обов'язковими згідно з нормами Кодексу, такі податки та збори справляються виходячи з норм Податкового кодексу України із застосуванням мінімальної ставки місцевих податків та зборів.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики затверджує форми податкових декларацій (розрахунків) з місцевих податків та зборів згідно з порядком, встановленим Податковим кодексом України, а у разі потреби надає методичні рекомендації щодо їх заповнення.

Не дозволяється сільським, селищним, міським радам встановлювати індивідуальні пільгові ставки місцевих податків та зборів для окремих

юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців і фізичних осіб або звільняти їх від сплати таких податків та зборів.

До повноважень *сільських, селищних, міських рад* щодо податків та зборів належать: - встановлення ставок єдиного податку в межах ставок, визначених законодавчими актами;

- визначення переліку податкових агентів згідно із статтею 268 Податкового кодексу України;

- до початку наступного бюджетного періоду прийняття рішення про встановлення місцевих податків та зборів, зміну розміру їх ставок, об'єкта оподаткування, порядку справляння чи надання податкових пільг, яке тягне за собою зміну податкових зобов'язань платників податків та яке набирає чинності з початку бюджетного періоду.